

ו י ח י ב

דבר ש"לכא לפומא לא גליא"!! הרי אפשר לומר, כפשוטו, שגם מלכת־חילה לא ביקש להגיד להם אלא את אשר "יקרא" — יארע להם באותו הזמן ש"באחרית הימים" (וכמה ממאור־רעות אלו גם הגיד להם בהמשך דבריו, וכמפורש ברש"י להלן).

(ג) כיון שפירוש זה מביאו רש"י — שלא בא אלא ל"פשוטו של מקרא" — צ"ל שכל זה מוכרח גם בפשוטו של מקרא.

ב. והביאור בזה: כיוון שאמר להם "האספו ואגידה לכם גו' באחרית ה"ימים", ואח"כ אומר פעם שני' "הקבצו ושמעו גו'", מוכח שבשני ענינים נפ' רדים מדבר וחלוקים הם זמ"ז עד כ"כ שצ"ל אסיפה בפ"ע מיוחדת לכאור"א. ומובן שאמירתו השני' ("הקבצו ושמעו") מכוונת להסמוך לה בפרשה, אבל לא אמירתו הראשונה ("האספו ואגידה") שהיא לפני פניו. אבל עפ"ז למה סתם הכתוב ולא פירש מה הי' ברצונו להגיד — ולמה לא הגיד? ע"ז אמרו רז"ל "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין" — ולא גילה מפני ש"נסתלקה ממנו שכינה" (ולכן לא נכתב זה בתורה), ולפיכך חזר ואמר להם "הקבצו (באופן אחר, לא כ"האספו" ש"היא בהכנה לשמוע דברים הנאמרים בהשראת השכינה) ושמעו גו'".

אמנם עדיין דרוש ביאור: כפל הלשון שבכתוב זה משמיענו שרצה לומר להם דבר שבפועל לא אמרו

א. על הכתוב: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו גו'" ארז"ל: (הובא בפרש"י בשינויים — כדלקמן ס"ח): "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה".

וצ"ל, מנ"ל שפירוש הכתוב ש"ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין", לכאורה, פשוטו של מקרא ב"אגידה לכם" הוא הברכות וענינים הכתובים להלן ב־פרשה.

יש מפרשים: שההוכחה היא מה"מלים "באחרית הימים", שמובנן הוא קץ הימין, וכדמצינו בתנ"ך, שהלשון "אחרית הימים" פירושה קץ הימין.

אבל קשה לומר כן:

(א) אין זו הוכחה מספיקה כיוון ש"אחרית הימים" לא בכל מקום פי' רועה "קץ הימין"; וכמו בדברי בלעם מצינו לשון זו "לעמך באחרית הימים" — ומדבר בדוד⁵.

(ב) אפילו אם נאמר שכאן "באחרית הימים" כוונתו לקץ הימין — מהי ה"הוכחה שיעקב ביקש "לגלות" זה לבניו, היינו להודיעם מתי יהי' "קץ הימין"

(1) פרשתנו מט, א"ב.

(2) פסחים נו, א.

(3) גוי'א וש"ח (בפירושם עה"ת) עה"כ וראה מהרש"א פסחים שם.

(4) ואתחנן ד, ל. ישע"י ב, ב. ירמ"כג, כ.

(5) בלק כז, יד. פרש"י שם כז, יז. ומש"כ שם (כז, יט) על מלך המשיח אומר — לא קאי על לעסה, כ"א על אדום.

(6) יל"ש ישע"י רמז תקנ. וראה גם סנה' צט, א. קה"ר פ"ב, י"ד.

חומד"י, — אלא שאמירה זו באה מצד חיצוניות הלב, אבל בפנימיות לבו רוצה הוא תמיד לעשות רצונו ית'. —

משא"כ הגדה, שהיא באה מפנימיות הלב. והווי מה שנא' בזהר שהגדה היינו "מלין דחוכמתא", כי מלין דחוכמתא ענינם — פנימיות (וסתים) דאורייתא — הן המעוררות ומגלות את הפנימיות (והסתים) של הנשמה יי.

וכן הוא גם בענין ההגדה של הקב"ה, אשר פירושה: המשכת פנימיות אוא"ס בגילוי. וכאמר רז"ל יי: על אגדה (מלשון הגדה): רצונך שתכיר את מי שאמר והי' העולם למוד אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה כו' — כי באגדה (פנימיות התורה) מאיר ומתגלה מפנימיות (וסתים) דקוב"ה.

ובזה יובן שב"ואגידה" גופא יי מרר מזו שביקש יעקב להגיד, לגלות לבניו ענין פנימי ביותר, "קץ הימין", ש' ענינו הוא הגילוי של תכלית הסתום והפנימי — גילוי סתים דנשמה וסתים דקוב"ה ע"י סתים דאורייתא.

ד. ועדיין צריך להבין דיוק לשון חז"ל "ונסתלקה ממנו שכ"נה":

הלא המכוון בזה הוא לתת טעם למה לא גילה יעקב את "קץ הימין" והו"ל לכאורה לומר: "ונתכסה (הקץ) ממנו" יי או כו"ב — ומהי הנתינת

— ולא נכתב בפרשה — אבל מנין ההוכחה שתוכנו של דבר זה הוא גילוי דבר הסתום בתכלית "קץ הימין"? אפשר ורצה לגלות פרטים נוספים (על אלו שגילה להם) כמה שיקרא אותם בזמן ד"אחרית הימים" (ושמשום איוו סבה נמנע לגלותם).

ג. וביאור הדבר יי:

איתא בזהר י, ומבואר בחסידות י, בענין ג' הלשונות "דיבור", "אמירה" ו"הגדה", דהפרש ביניהן: "דיבור" הוא בפה, "אמירה" היא בלב ו"הגדה" הי' מלין דחוכמתא.

ומהחילוקים ביניהם: דיבור ואמירה אפשר שיהיו רק מחיצוניות הנפש: הדיבור, שהוא בפה, אפשר שידבר באופן של "אחד בפה ואחד בלב" י; אפילו אמירה בלב אפשר שתהי' היפך פנימיות הנפש, היפך אמתית רצונו.

— וכמבואר ברמב"ם יי טעם ההלכה "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" כי יצרו אנסו (ולכן רוצה ומתאוה לעבירה), אבל רצונו האמתי בפנימיות נפשו של כאו"א מבני הוא לעשות כפי רצון העליון — ועי"ז שכופין אותו מבטלים האונס ורצונו הנעשה עי"ז ועושה מה שחפץ בפנימיות נפשו. וכנראה במוחש שמה שאמר לפני ה' כפי' איני רוצה, לא הי' זה אחד בפה ואחד בלב, כי גם בלבו לא רצה לעשות ובל' הידוע "העין רואה והלב

(11) פרש"י שלח טו, לט. וראה במדבר"ר פ"י, ב.

(12) לקו"ת ויקרא ה, ג.

(13) ספרי עקב יא, כב. ה' תלמוד תורה

לאדה"ז פ"ב ה"ב. רמב"ן במגן המצות

סי' ז. ראה ג"כ חנוך פ' עקב סת"ד.

אדר"ג ספכ"ט. שו"ע אדה"ז סי' קנו ס"ד.

(14) ועפ"י יומתק ביותר שבפרש"י

כתוב ענין זה על התיבות "ואגידה לכ"י.

(15) וכבראשית רבה ר"פ צ"ה.

(6*) ראה ג"כ לקמן ס"ח.

(7) ח"א רלז, ב. וראה אוה"ת ויחי שפג, א.

(8) ראה ד"ה נחמו תרכ"ו. מהיכן זכו תרכ"ו. ולהעיר מלקוטי לוי יצחק — אגרות ע' שמג.

(9) פסחים ק"ג, ב. ב"מ מט, א.

(10) ה' גירושין ספ"ב.

כי רק הכה להשכיב ולהמשיך גילוי הקץ (למטה) נסתלק ממנו.

ה. ואעפ"כ הדגישו חז"ל בלשונם "ונסתלקה ממנו שכינה" (אף שסילוק השכינה האמור הוא ענין שנוגע לכ"א אורה רק להשבטים, והול"ל אלא שלא היו בניו זכאין לכך יי, או כיו"ב):

זה גופא שאין בניו ראויים לגילוי הקץ, פעל ירידה גם ביעקב; על-דרך שמצינו במשה רבינו, שאמר לו הקב"ה יי: "לך רד (מגדולתך), כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל" — ומכיון שהם אינם כדבעי, הרי זה גורם ירידה גם במשה.

ו. אמנם עפ"ז אינו מובן: כיון שמצבו של יעקב תלוי במצב בניו, א"כ למה "ונסתלקה ממנו שכינה" רק לאחר שביקש לגלות הקץ — הרי היו במצבם זה גם קודם לכן (משא"כ בבנ"י ומשה) וא"כ מלכתחילה לא היתה צ"ל השראת השכינה בהנוגע לענין זה?

וגם בזה אנו מוצאים דוגמא במשה רבינו:

ברדת משה מן ההר היו "שני לוחות העדות בידו", אבל "כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות", מיד "כבדו על ידי" יי, "ויתר אף משה וישלך מידינו את הלוחות וישבר אותם" יי. ולכאורה: מה נתחדש ב"א אותה שעה? עשיית העגל היתה טרם שירד משה מן ההר; ויתירה מזו: משה ידע מזה בהיותו בהר, הקב"ה הודיעו ש"עשו להם עגל מסכה וגו' "

טעם בזה ש"נסתלקה השכינה"? גם צ"ל הרי אמר להם תומ"י כו"כ עניני נבואה, הרי ששרתה עליו השכינה.

והענין הוא:

יעקב ביקש "לגלות לבניו" (היינו — את הידוע לו) קץ הימ"י, כי לפי ראות עיניו (שהוא ראה אותם כפי "שעמדו בעולמו" הוא) חשב שהם ראויים (אחרי שיהיו במצב ד"האספו" — הכנה מסו' יימת) שיגלה להם את הקץ יי.

ולכן אמר "האספו — ואגידה לכם": כאשר תתאספו ותתאחדו — "ואגידה (ואגלה) לכם וגו' באחרית הימים", את קץ הימ"י.

"ונסתלקה ממנו (מה שהוא באותה שעה — מבקש לגלות הקץ לבניו יי) שכינה": היכולת להשכיב בענין זה — גילוי הקץ — למטה (שזהו פירוש ל"שכינה", ששוכנת ומתלבשת" יי).

כלומר: יעקב עצמו שרתה עליו שכינתו ית' (הגילוי דאוא"ס ב"ה) גם לאחריו כן, שהרי אמר להם דברי נבואה, כנ"ל; וגם ה"קץ" עצמו לא נתכסה ממנו יי — אלא שנסתלקה ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) של בחי' הקץ.

זהו הדיקו בלשון הגמרא "נסתלקה ממנו שכינה" (ולא נסתם ממנו הקץ).

16) ובמכ"ש מזה שיעקב חשב אפילו בנוגע לעשו שכבר נתברר (תו"א ר"פ וישלח), ולכן כבר אפשר להיות הגאולה, שלכן אמר "ויהי לי גר ותמור" — ותמור זה מלך המשיח (ב"ר פצ"ה, ו. וראה לקו"ש ח"א ע' 70 ואילך).

17) ער"ז סי' בתורה תמימה ע"ה.

18) תניא פמ"א.

19) ומודש זה ע"י השינוי מל' המדרש ב"ר רפצ"ח: הקץ ונתכסה ממנו — וכד' לקמן בפנים.

(20) ע"ד סנהדרין יא, א.

(21) ברכות לב, א. פרש"י תשא לב, ז.

(22) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

(22*) תשא לב, יט.

היתה התורה שניתנה לכל בני־מספרת כי יעקב ביקש לגלות את הקץ (כו); ובלאה"כ מובן זה — כי בקשתם של צדיקים אינה חזרת ריקם. וגם לזה דוגמא ממש רבינו. — בכלל משה ויעקב ענינם אחד, אלא ש"יעקב מלבר ומשה מלגאו" ²⁶:

בנוגע למשה רבינו נתבאר, כי ע"י תפילתו: ואתחנן גו' אעברה נא ואראה את הארץ ²⁷: בכדי לפעול בבני ישראל ענין הראי' באלקות, פעל (אף שבעצמו לא נכנס לארץ) המשכת בחי' הראי' בבני ישראל בדרך מקיף. בחי' הראי' בפנימיות לא המשיך בהם — וכהסיוס שם "ועתה ישראל שמע אל החוקים" ²⁸, ש(בפנימיות) תהי' בהם בחי' השמיעה — אבל במקיף המשיך בישראל גם בחי' הראי' ²⁹.

ועד"ז י"ל שהוא ג"כ ביעקב (סמוך להסתלקותו ³⁰): אף שנסתלקה ממנו שכינה — שלכן אמר אח"כ "הקבצו ושמעו בני יעקב" — אעפ"כ, בזה שאמר "האספו ואגידה" ³¹, נתן הכח בבני יעקב (ולבניהם אחריהם עד "אחרית הימים") שיגיעו בעבודתם

(היינו שלא הי' לו בזה שום ספק) — ולמה כבדו על ידיו ויחר אף משה דוקא כשראה את העגל ומחולות?

וההסבר בזה: כל אותו הזמן שמשה רבינו הי' בעלייתו בהר, הי' מופשט מכל הענינים דלמטה ולא הי' לו קשר עם העולם ועניניו — ולכן גם לא נגע מעשה העגל בו ובמדריגתו, אף שכבר הי' בעולם וידע עד"ז ע"י שמיטה (מהקב"ה) ³², אולם כאשר ירד מן ההר ולאחר זה גם ראה ³³ את העגל — "נגע" בו הדבר ועד שכבדו ידיו ויחר אף משה וישלך את ה"לחות" ³⁴.

ועד"ז הוא בנדו"ד: אעפ"י שגם קודם שקרא יעקב את בניו לא היו ראויים לגילוי הקץ, עכ"ז שרתה עליו השכינה גם בענין דגילוי הקץ, כי בהיותו מופשט או משייכות וממח"שבה במצבם — לא הי' זה "נוגע" ופועל בו. אבל כשבקש לגלות את הקץ לבניו — ה"ז שייכות וקשר לבניו ולכן פועל בו ו"נסתלקה ממנו שכינה".

ז. אעפ"כ, כיון שהענין ד"האספו ואגידה לכם גו'" נכתב בתורה, מובן שזוה שרצה יעקב לגלות הקץ פעל פעולתו גם למטה ועד שזהו תורה (הוראה) נצחית (כי לולא זאת לא

(26) ת"ז תיג (כט, א), נתבאר בלקו"ת פנחס ד"ה צו את בניי (השני) פ"ד.

(27) ר"פ ואתחנן.

(28) שם ד, א.

(29) לקו"ת ר"פ ואתחנן, אוה"ת שם. וראה גם שעה"ת (לאדמור"ר האמצעי) ח"ב ד"ה להבין ההפרש שבין תפלה לתורה.

(30) בדוגמא ההמשכה דמשה שהיתה סמוך להסתלקותו דוקא (ראה אוה"ת שם ע' עח).

(31) בכללות פעל זה ע"י בקשתו לגלות את הקץ (ואגידה לכם), אלא שמ"מ הוצרך גם ל"הקבצו ושמעו" (ובדוגמא משה, שנוסף ל"ואתחנן" הוצרך לראות את הארץ — עכ"פ מרחוק (לקו"ת שם ג, ד, שעה"ת שם ל, ב ואל"ף, אוה"ת שם).

(23) דאפילו ראי' באספקריא מלוכלכת אינה דומה כלל לזו שמצוחצחת (ויק"ר פ"א, יד), עאכ"כ שמיטה, וע"ז מעלת הנביא על החכם (ראה אגה"ק ס"ט, ובכ"מ).

(24) תשא שם.

(25) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע "לך רד מגדולתך", שהירידה מגדולתו בפועל (שלכן כבדו ידיו וכו') היתה אחרי שירד מן ההר (ויומתק עפ"ז יחור הלשון "לך" (רד) — שהר"ד הי' אחרי שילך מן (מעלת) ההר; וגם תומתק שייכות דרש זה לפי הפשט שבכתוב, שהכוונה לירידה מן ההר).

סוס"ב) מנ"ל חידוש זה. דהרי אפ"ל שרצה לאמר עוד פרטים ב"אשר יקרא באחרית הימים" נוסף על אלה שאמרם לקמן? ולכן פרש"י לאחר שהעתיק "ואגידה לכם" — שלא מצינו המושך לזה, כי אח"כ ה' והתחיל אומר דברים אחרים³⁴:

ההכרח שאח"כ הייתה התחלה — מובן בפשוטו של מקרא (עד כ"כ) — שאין רש"י צריך לפרשו) שאמר יעקב מחזק: הקבצו גו', כנ"ל ס"ב.

ט. וזהו גם הוראה בעבודתנו אנו: ישנם כאלו החושבים חשבונם של עולם בירידת הדורות ואומרים: איך אפשרי כי דורנו דור יתום זה יהי? שייך להגילויים של הגאולה העתידה, גילויים שלא זכו להם בדורות הנעלים הקודמים? ואכשר דרא, בתמי?

ועל זה באה ההוראה, כי ע"י שיעקב ביקש לגלות לבניו קץ הימין נתן כח לכל בניי בכל הזמנים, להזמן ש"נסתלקה ממנו שכילה", ועד לה-סילוק והעלם היותר גדול שבדורנו זה, כאשר החושך הוא כפול ומכופל — אשר גם עכשיו ישנו הכח התמידי לפעול, בשעתא חדא וברגעא חדא, שיוכלו "לגלות את הקץ" בגאולה האמיתית והשלמה³⁵.

ובאמת, הנה זה שטוענים שאין הדור ראוי וכו', זה גופא הוכחה כי עכשיו

(34) דקאי על כל הברכות כולל שילה — מלך המשיח, ובמילא מוכרח דבאחרית הימים" כאו אינו לפני זמן זה.

(35) ראה בארוכה לעיל בשיחה ב' לפ' תולדות ובשיחה א' לפ' ויצא, שבעל תשובה — שעבודתו היא "בחילא סגיא" — הוא עובד יעקב (ובניו), והיא המביאה בנין ביהמ"ק השלישי — כיעקב שקראו בית (פסחים פח, א. חזא"ג מהרש"א שם).

לגילוי הקץ בדרך מקיף (עבודת ה' באופן של חירות³⁶: מאו"ה ומיצה"ר).

ח. בפרש"י בפרשתנו — ג' שי-גויים מל' הש"ס: א) השמיט תיבת "לבניו". ב) השמיט תיבת "הימין". ג) מוסיף: והתחיל אומר דברים אחרים. (ובזה גם קשה: א) מאי קמ"ל? ב) מהי האריכות והתחיל אומר?)

ועכצ"ל אשר כ"ז מוכרח ומדויק בפשוטו של מקרא — שיטת רש"י בפ' עה"ת.

ובקיצור: א) פרש"י בא על התיבות "ואגידה לכם" — ובמילא אין מקום להכפיל "לבניו". ב) החילוק דקץ ה-ימים וקץ הימין³⁷ — אינו נוגע כאן ולכן סתם — "הקץ" (שאפילו במדרש כאן מפרש כן, וכש"כ בפרש"י, פשוטו של מקרא). או י"ל דלדעת המדרש ורש"י — קץ הימים וקץ הימין היינו ה' ג' (ההוכחה דביקש ל-גלות את הקץ כי ואגידה מורה על "מלין דחוכמתא" (כנ"ל ס"ג) — אין לה מקום ע"ד הפשט. וא"כ קשה (כנ"ל

³⁶) באופן אחר — ע"ין מכתב בת ארמור הוקן (נדפס בספר חכמי ישראל כעש"ס ע' סא).

(32) דניאל בסופו. וראה חז"א סג, א. וח"ב קל, סע"א. וראה אוה"ת ר"פ מקץ.

(33) וכפי רש"י וכל פשטי המקרא דניאל שם (משא"כ דעת הוהר שם). ואף דרש"י בפסחים הנ"ל (וכן בסנה' צב, א) פ' הימין מל' ימין, הרי: א) אין זה זמן אחר (כ"א שמפרש החידוש שהי' בזמן ההוא), שהרי בא בהמשך להקץ (סתם) שבפסוק שלפני זה. ב) רש"י בש"ס מפרש ע"פ דרך הלימוד בש"ס, וכיון שמדייק בש"ס "קץ הימין" עכצ"ל שחידוש יש בזה. משא"כ בפ' עה"ת —

ועפ"ז סר הקצ"ע שבהוספה לפרש"י דניאל שם.

בתוקף האמונה שלמעלה מטעם ודעת — וזהו העבודה של "היסח הדעת" יי. וע"י אמונה זו — בן דוד בא בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ויחי, תשכ"ה)

הוא זמן גילוי המשיח, וכמרו"ל³⁵ שמשח בא בהיסח הדעת: כאשר נמצאים במצב כזה שאין הדעת והשכל הגלוי רואה שום מקום איך תבא הגאולה, הרי "היסח הדעת" זה סימן מובהק הוא לגאולה הקרובה.

כי אין הכוונה — שאין לחשוב ולחכות ח"ו ע"ד הגאולה בכדי שיהי' "היסח הדעת". אדרבה, עיקר גדול באמונת ישראל — "אחכה לו בכל יום שיבא", כ"א הכוונה אשר מבלי הבט על זה שהדעת והשכל הגלוי אין רואה מקום לזה, מאמינים אנו

(36) סנהדרין צז, א.

37) ראה אגה"ק ס"ד. — אין סתירה למ"ש בפנים ממ"ש באגה"ק שם שבחי' זו היא מתנה מלמעלה, כי (א) תוקף אמונה זו באה לא מצד עבודת האדם כ"א מלמע', והעבודה בזה היא לעורר את האמונה; (ב) באגה"ק שם גופא: אתעדל"ע (של היסח הדעת) היא באתעדל"ת דוקא.

הוספות

שיחות ומכתבים